

Dariusz Klejnowski-Różycki

Chińskie osobowe nazwy własne

Nurt SVD 48/1 (135), 74-86

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Chińskie osobowe nazwy własne

Dariusz Klejnowski-Różycki 柯達理

Ksiądz dr hab. – dogmatyk, ekumenista, sinolog, ikonopisarz, muzyk instrumentalista, rektor Śląskiej Szkoły Ikonograficznej w Zabrze. Adiunkt w Katedrze Teologii Dogmatycznej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego oraz wykładowca w Instytucie Konfucjusza w Opolu. Studiował w Opolu, Lublinie, Paryżu, Pekinie i Taipei. Specjalizuje się w teologii dogmatycznej, teologii chińskiej, teologii ikony.

Współzałożyciel i wiceprezes Stowarzyszenia *Sinicum* im. M. Boyma SJ.

Gdy zostałem poproszony o włączenie się do wspólnej pracy dedykowanej Ojcu Romanowi Malkowi, od razu przyszedł mi na myśl temat osobowych nazw własnych. Ojciec Roman nadał wielu osobom chińskie nazwy osobowe (także mnie), a wielu Chińczykom nadał zachodnie imiona i nazwiska. Zdecydowana większość tych osób to księża, klerycy, zakonnicy, zakonnice – czyli osoby, które działają na styku teologii i sinologii, stąd też określam ich tytułem „teologowie chińscy”. Ojciec chrzestny jest tą osobą w naszej kulturze, która towarzyszy nadaniu imienia, zatem jest kimś, kto jest w pewnym sensie u początków egzystencji człowieka czy instytucji. Ojciec Roman Malek stoi także u początków polskojęzycznej teologii chińskiej: od lat osiemdziesiątych XX wieku nie ukazała się licząca książka czy artykuł w języku polskim na temat styku Chiny-Kościół-teologia, który nie uwzględniałby osoby i dorobku owego sinologa i teologa, wyznaczającego swoją twórczością ważny okres myśli teologiczno-sinologicznej.

Bogactwo chińskich nazw osobowych

Jeśli mowa o chińskim „imieniu” czy „nazwisku”, to nakładamy pewne europejskie kategorie na osobowe nazwy własne, które ogra-

niczamy jedynie do imion i nazwisk. Tymczasem w Chinach sprawa kształtuje się nieco inaczej i – chociaż często mówimy o imionach i nazwiskach chińskich – musimy zdawać sprawę z pewnych uproszczeń, które w tych określeniach stosujemy. W stosunku do polskich imion i nazwisk w Chinach istnieje większe bogactwo osobowych nazw własnych, jak np. nazwisko/nazwa przodków dziedziczone po matce, nazwisko/nazwa klanu dziedziczone po ojcu, nazwisko genealogiczne, oficjalna nazwa, mleczna nazwa, nazwa szkolna, nazwa karykaturalna, nazwa kurtuazyjna/imię publiczne, pseudonimy, nazwa pośmiertna, nazwa świątynna czy tytuł z czasów panowania. Wiele z tych kategorii nazw osobowych funkcjonuje równoprawnie, desygnując konkretną osobę. Dla potrzeb niniejszego artykułu przedstawię najważniejsze nazwy osobowe, które są ekwiwalentami europejskich imion i nazwisk w potocznym znaczeniu.

Zazwyczaj 名字 *míngzì* tłumaczymy jako „imię”, a 姓氏 *xìngshì* jako „nazwisko”. Jednak w kulturze chińskiej proces nadawania imion i nazwisk jest odmienny niż w kulturze atlantyckiej; pełni on czasem odmienne funkcje, a przede wszystkim przybiera inne znaczenia, pozwalając na wręcz nieskończoną liczbę kombinacji. Dodatkowo należy sobie uświadomić, że zapis chińskiego języka jest namalowanym światem: nośnikiem znaczenia nie są jedynie wypowiedzane dźwięki, ale przede wszystkim zapisany obraz¹. W zapisie chińskich imion i nazwisk znajduje się niejednokrotnie głębia znaczenia, niemożliwa do oddania w prostej fonetyce, i bliższa sztuce chińskiej niż jedynie czystej funkcjonalności technicznej. Ta głębia jest związana z czymś, co najlepiej nazwać „sugestywnością”. Sugestywność jest istotną cechą wypowiedzi i kultury chińskiej, zwłaszcza sztuki, w tym kaligrafii². Im bardziej wypowiedź jest prozaiczna, tym mniej poetycka, im bardziej precyzyjna – tym mniej sugestywna. Sztuka chińska jest niezwykle sugestywna: w nadawaniu nazw osobowych, w poezji, a nawet w kaligrafii ważniejsze jest niejednokrotnie to, czego się nie mówi, niż to, co się mówi. „Przełożenie” tej sugestywności na „prozę” (poprzez wytłumaczenie znaczenia, sensu) pozbawiłoby te wypowiedzi ich wielorakich odcieni znaczeniowych, głębi – i w końcu sprowadziłoby je do poziomu kiczu. Sugestywność wynika wprost z natury języka chińskiego. Ową sugestywność bardzo trudno przetłumaczyć na inne języki.

¹ D. Klejnowski-Różycki 柯達理, 中国的神学. *Teologia chińska. Uwarunkowania kulturowe pojęć trynitarnych*, Opole 2012, s. 88.

² F. Jullien, *Pochwała nieokreśloności. Zapiski o myśli i estetyce Chin*, tłum. B. Szymańska, A. Śpiewak, Kraków 2006; tenże, *Drogą okrężną i wprost do celu. Strategie sensu w Chinach i Grecji*, tłum. M. Falski, Kraków 2006.

Sam język chiński jest „tworzywem nieskończonych znaczeń”. Gdy starożytnych filozofów chińskich czyta się w przekładzie, to traci się tę sugestywność – traci się bardzo wiele. Przekład jest interpretacją, przekazuje jedną myśl, podczas gdy oryginał zawiera ich wiele. Stąd też dobór znaków określających osobę będzie miał w sobie wiele elementów filozofii i sztuki.

Sposób tworzenia imion i nazwisk chińskich postaram się wytłumaczyć na przykładzie chińskiej osobowej nazwy własnej, jaką posługuje się o. prof. Roman Malek na określenie samego siebie. Są to trzy znaki 馬雷凱, które w systemie *pinyin* należy zapisać jako Mǎ Léikǎi. Fonetycznie jest to dobry sposób oddania nazwiska „Malek”, z którego utworzono chińskie nazwisko (姓氏 *xìngshì*) Mǎ, oraz chińskie imię (名字 *míngzì*) Léikǎi. Jednak w swej warstwie znaczeniowej, a zwłaszcza w swej warstwie wizualnej, jest nośnikiem głębszych treści, które omówię poniżej. Drugim przykładem będzie chińskie nazwisko i imię, które o. Roman Malek nadał mnie, czyli 柯達理 Kē Dálǐ, interpretując polskie „Dariusz Klejnowski-Różycki” i „przefiltrowując” moją osobę przez pryzmat kultury chińskiej.

Chińskie nazwiska

Typowe chińskie nazwisko, określane dzisiaj 姓氏 *xìngshì*, składa się zazwyczaj z jednej sylaby zapisywanej na początku³. Bywają także nazwiska dwusylabowe⁴. Trzy-⁵ cztero-⁶ i pięciosylabowe⁷ należą do rzadkości. Nawet gdy Chińczycy używają nazwiska dwusylabowego, imię jest jednosylabowe, aby nie naruszać pewnej symetrii struktury trzyznakowej na oznaczenie osobowej nazwy własnej. Gdy jednak mowa o nazwisku 姓氏 *xìngshì*, to należy cofnąć się do starożytności, ponieważ oba znaki oznaczają inny rodzaj nazwiska. W starożytnych Chinach panował matrylinearny system pokrewieństwa, czyli zarówno córki, jak i synowie nazwisko dziedziczyli po matce. Stąd też w pierwszym znaku mamy element kobiety 女 *nǚ* oraz życia, zrodzenia 生 *shēng*. Wiele najstarszych nazwisk chińskich zawiera w sobie klucz (znak) kobiety 女 *nǚ* (及), np. 姬 *Jī*, 姒 *Sì*, 媯 *Guī*, 姜 *Jiāng*, 嬴 *Yíng*⁸. Z biegiem czasu w Chinach rozwijało się

³ E. Lin-Rosolato, *Les noms de famille*, [w:] Collectif, *Les dossiers du Grand Ricci. Aperçus de civilisation chinoise*, Paris-Taïpei 2003, s. 417.

⁴ Tamże, s. 427.

⁵ Tamże, s. 473.

⁶ Tamże, s. 477.

⁷ Tamże.

⁸ J. Pimpaneau, *Chiny. Kultura i tradycje*, tłum. I. Kałużyńska, Warszawa 2001, s. 265.

społeczeństwo patrylinearne, w którym dzieci zaczęły dziedziczyć nazwisko po ojcu. Założyciele bocznych linii rodu często przyjmowali przydomek 氏 *shì*, a kontynuatorzy linii głównej pozostawali przy 姓 *xìng*. Zarysowywała się jednak taka tendencja, że 姓 *xìng* było niezmiennie od urodzenia, a 氏 *shì* można było zmieniać za życia tak, że ojciec i syn nosili inne 氏 *shì* albo że dwie osoby o odmiennym 姓 *xìng* miały to samo 氏 *shì*. Rozróżnienia te są charakterystyczne dla czasów dynastii Zhōu 周 (1066-221 p.n.e.). 氏 *shì* przyjmowano od nazw państw, miast, urzędów, zawodów, miejsca zamieszkania, pokrewieństwa z królami Zhou. 氏 *shì* było charakterystyczne dla arystokracji i pozwalało poznać pozycję społeczną. Reszta społeczeństwa używała jedynie imion. Osoby o tym samym 姓 *xìng* nie mogły się pobierać, bo uważano je za krewnych, ale jeśli 氏 *shì* narzeczonego było identyczne z 姓 *xìng* narzeczonej, nie stanowiło to żadnego problemu dla zawarcia związku.

W Okresie Wiosen i Jesieni arystokracja zaczęła dziedziczyć 氏 *shì* na równi z 姓 *xìng*, a w Okresie Walczących Królestw również zwykli ludzie zaczęli używać 姓 *xìng*, co świadczy o spadku roli arystokracji. Związek frazeologiczny 百姓 *bǎixìng*, czyli „sto nazwisk”, odnosi się do całego chińskiego społeczeństwa w ogóle. Do dziś lista nazwisk chińskich tego ogromnego społeczeństwa wyczerpuje się w około dwustu⁹. Od czasów dynastii Qin i Han użytkowe różnice między 姓 *xìng* i 氏 *shì* uległy zatarciu i do dzisiaj używany jest zlepek znakowy na ogólne oznaczenie nazwiska 姓氏 *xìngshì*.

Obecnie w Chinach dzieci dziedziczą imię po ojcu, ale kobiety po zamążpójściu pozostają przy nazwisku panińskim, co jest pamiętką tego, że 姓 *xìng* dziedziczono wyłącznie po matce. Tradycyjnie, kolejność podawania nazwiska i imienia jest w Chinach odwrotna niż na Zachodzie. Najpierw podawane jest nazwisko, a potem kolejne człony imienia. Imię jest zarezerwowane dla najbliższych i nie można się nim posługiwać w kontaktach oficjalnych.

Pimpaneau uważa, że matriarchat jest jedynie hipotezą, a 姓 *xìng* były to raczej nazwy klanowe i plemienne, które nosiły kobiety, aby wiadomo było, z kim nie mogą wejść w związki małżeńskie. Nazwy 氏 *shì* były używane przez mężczyzn i komunikowały oddalenie od pierwotnego klanu, określały ich rangę szlachectwa i komunikowały, jakie mogą zawrzeć związki małżeńskie.

⁹ Chociaż lista nazwisk chińskich to około 510 - zob. [web.archive.org/web/20070903165849; www.geocities.com/Tokyo/3919/hundred.html](http://web.archive.org/web/20070903165849/www.geocities.com/Tokyo/3919/hundred.html) [dostęp: 30.03.2013] - to jednak najczęściej używanych z tej listy jest około dwustu.

Chińskie imiona

名字 *míngzì* oznacza „coś”, co tłumaczymy słowem „imię”. Jednak nie da się przetłumaczyć imion z języków indoeuropejskich na język chiński jak to czynimy w naszej „niszy” kulturowej, gdzie np. polski Piotr jest ekwiwalentem francuskiego Pierre, niemieckiego i angielskiego Peter, rosyjskiego Перп, greckiego Πέτρος. W kulturze atlantyckiej wymyślanie nowych imion należy do rzadkości, a w Chinach jest zasadą. Chociaż niektóre imiona się powtarzają (ze względu na liczebność Chińczyków), to nie istnieje żadna ustalona lista imion. Nie obchodzi się też „imienin” – jako powiązania imienia z kalendarzem – co wywodzi się od chrześcijańskiego kultu świętych.

Każdy chiński znak może stać się imieniem. Istnieją jednak pewne zasady doboru owych znaków¹⁰. Raczej nie używa się imienia znanej postaci, krewnego lub przodka, choć w niektórych rodach istnieje zwyczaj powtarzania imion co kilka pokoleń. Czasami rodzice dbają o to, aby pewien znak lub jego część był motywem powtarzającym się w imionach rodzeństwa, np. chłopczyk może nazywać się 松 *Sōng* (Sosna), a dziewczynka 梅 *Méi* (Śliwa). Oba znaki mają wspólny element oznaczający drzewo 木 *mù*. Sosna jest w Chinach symbolem wytrwałości i długowieczności, a śliwa jest symbolem piękna¹¹.

Tradycyjnie doбором imion zajmuje się także astrologia oraz kosmologia. W chińskiej wizji świata istnieje pięć pierwiastków (żywioliów) oraz siły 陰 *yīn* i 陽 *yáng*, których wzajemne kombinacje w zależności od horoskopu są uważane za pomyślne lub złowróżbne.

Imiona mężczyzn najczęściej kojarzą się z siłą, pracowitością, odwagą, czyli tymi cechami, które tradycyjnie w kulturze chińskiej przypisuje się mężczyznom. Czasem imiona nawiązują do literatury klasycznej. W okresie rewolucji kulturalnej wzrosła liczba imion związanych z rewolucyjnymi hasłami i ideami (np. 強國 *Qiángguó* Silny Kraj; 東風, 东风 *Dōngfēng* Wschodni Wiatr). Na Tajwanie istnieje moda, aby w imieniu chłopca znajdował się jeden ze znaków występujących w nazwie Republiki Chińskiej (中華民國 *Zhōnghuá mínguó*).

W imionach kobiet bardzo często używane są nazwy kwiatów; występuje też duplikacja znaków (np. 秀秀 *Xiùxiù* Piękna-Piękna, 麗麗, 丽丽 *Lìlì* Ładna-Ładna). Sposób tworzenia imion chińskich można podzielić na wiele kategorii: imiona wyrażające nadzieję i pragnienia

¹⁰ J. Hryniewska, *Współczesne imiona osobiste w języku chińskim*, „Przegląd orientalistyczny”, t. 238-239, nr 3-4, 2011, s. 131-141.

¹¹ W. Eberhard, *Symboli chińskie. Słownik. Obrazkowy język Chińczyków*, tłum. D. Darda, s. 237, 238, 248, 249.

rodziców dziecka; imiona odwołujące się do krajobrazu, przyrody, otoczenia człowieka i cennych przedmiotów; imiona odnoszące się do okoliczności narodzin; imiona wskazujące na czas narodzin; imiona odnoszące się do starszeństwa w rodzinie: wskazujące na kolejność narodzin w jednym pokoleniu albo imiona wyrażające przynależność do jednego pokolenia; imiona umiejscawiające pokolenie na osi czasu; imiona pochodzące od nazw geograficznych; imiona odwołujące się do słynnych postaci; imiona będące cytatem literackim; imiona dobrane do znaczenia lekcyjnego nazwisk (nazwy osobowe tworzące wyrazy, wypowiedzenia, skróty idiomów, zbudowane na zasadzie kontrastu)¹².

Chińczycy używali także *zì* – imienia publicznego (表字 *biǎozì*). Było to imię używane w życiu dorosłym zamiast imienia właściwego, jako wyraz dojrzałości i prestiżu. Stosowane było zazwyczaj przez mężczyzn i nadawane było przez ojca, krewnych, pierwszego nauczyciela bądź też można je było wymyślić sobie samemu. Antyimperialistyczny i kulturalny „Ruch 4 Maja” skierowany przeciwko postanowieniom traktatu wersalskiego przyczynił się do zaprzestania posługiwania się imieniem *zì*. Imię 名 *míng* miało na celu odróżnić jedną osobę od drugiej, a imię 字 *zì* miało za zadanie ukazać cechy moralne, profil osobowości. Używane było przez rówieśników tego samego pokolenia w relacjach kurtuazyjnych.

Poniżej przedstawiam 字 *zì* niektórych sławnych Chińczyków:

	Nazwisko	Imię	Zì
Laozi 老子	Li (李)	Ěr (耳)	Bó Yáng (伯陽)
Konfucjusz 孔子	Kong (孔)	Qiu (丘)	Zhòngní (仲尼)
Cao Cao 曹操	Cao (曹)	Cao (操)	Mengde (孟德)
Liu Bei 劉備	Liu (劉)	Bei (備)	Xuande (玄德)
Sima Yi 司馬懿	Sima (司馬)	Yi (懿)	Zhòngdá (仲達)
Zhugue Liang 諸葛亮	Zhugue (諸葛)	Liang (亮)	Kongming (孔明)
Li Bai 李白	Li (李)	Bai (白)	Taibai (太白)
Tang Yin 唐寅	Tang (唐)	Yin (寅)	Bohu (伯虎)
Sun Yat-sen 孫逸仙	Sun (孫)	Deming (德明)	Zai zhi (載之)
Mao Zedong 毛澤東	Mao (毛)	Zedong (澤東)	Runzhi (潤之)
Yue Fei 岳飛	Yue (岳)	Fei (飛)	Pengju (鵬舉)

Dzisiaj dwa różne sposoby nadawania imienia: 名 *míng* i 字 *zì* zrosły się w jedno określenie 名字 *míngzì*, które tłumaczymy na język polski jako „imię”, choć historycznie sprawa jest bardziej złożona. Jest to sytu-

¹² Szczegółowe omówienie poszczególnych kategorii można znaleźć [w:] J. Hryniewska, *Współczesne imiona osobiste...*, art. cyt.

acja analogiczna do nazwiska 姓氏 *xìngshì*, będącego zlepkiem tradycji nazwiska przodków dziedziczonego po matce 姓 *xìng* i nazwiska klanu 氏 *shì* dziedziczonego najczęściej po ojcu.

Innym typem imion używanych przez Chińczyków jest 号 *hào*, czyli pseudonim. Jest to nazwa używana alternatywnie w stosunku do *zì*, zwłaszcza, gdy pojawiają się ludzie o tym samym *zì*. 号 *hào* wybiera sobie każdy sam. Można używać kilku 号 *hào*, które funkcjonuje często jako pseudonim artystyczny, zawierać może rzadki, interesujący znak, związek z jakimś literackim dziełem albo miejscem zamieszkania.

Imion europejskich nie da się wprost przetłumaczyć na język chiński, ponieważ, jak widać powyżej, Chińczycy nie używają imion w znaczeniu europejskim: Paweł, Barbara, Katarzyna, Dariusz... Jeśli próbują przetłumaczyć europejskie imiona, to szukają jedynie podobieństw fonetycznych, ale znaczenie tych imion bywa dziwaczne. Np. imię Barbara można zapisać 巴巴拉 (*bābālā*). W języku chińskim nie występuje takie „r”, jak w językach europejskich, więc trzeba je pominąć. Zapis imienia Barbara to dwa razy wąż, pyton 巴 z podniesioną głową oraz 拉 – słowo z ideą ciągnięcia, przeciągania, zabawy. Dźwięki „babala” można zapisać także na kilkadziesiąt innych sposobów, ponieważ w języku chińskim jest kilkadziesiąt „ba” i kilkadziesiąt „la” – ale każde o innym znaczeniu. Imię Barbara można by również zapisać (używając także tylko pierwszych tonów): 叭叭讙 (*bābālā*), a kolejne znaki oznaczają mniej więcej „Osiem Trąbka Niechlujny”, czyli „osiem niechlujnych trąbek”. Wymowa jest ta sama, ale znaczenie zupełnie inne. Dodatkowo wprowadza to pewne zamieszanie: pierwszy znak jest (niby) nazwiskiem, a pozostałe dwa – imieniem (?). Chińczycy od razu zauważą, że nie jest to oryginalnie chińskie imię, bo nie przybiera chińskich znaczeń¹³.

Jak zatem napisać swoją „nazwę” po chińsku? Nazwiska europejskiego przeciętny Chińczyk nie wymówi ani nie zapamięta, tak jak przeciętny Europejczyk chińskiego. Jak zatem robią Europejczycy? Najczęściej biorą pierwszą sylabę swojego nazwiska i szukają odpowiednika w nazwiskach chińskich. Następnie szukają dwóch sylab jakos podobnych do sylab występujących w imieniu, oddając je takimi znakami, które odpowiadają ich charakterowi, dążeniom, wyobrażeniom o sobie. Często zaprzyjaźnieni Chińczycy, którym udało się poznać charakter danego Europejczyka, pomagają w odpowiednim dobraniu nazwy¹⁴.

¹³ D. Klejnowski-Różycki 柯達理, 中国的神学. *Teologia chińska. Uwarunkowania kulturowe pojęć trynitarnych*, Opole 2012, s. 112-113.

¹⁴ Tamże.

Najlepiej ukazać to na przykładach. Posłużę się chińską osobową nazwą własną, której na określenie samego siebie używa o. prof. Roman Malek: 馬雷凱 Mǎ Léikǎi, a następnie chińską osobową nazwą własną, którą o. Roman nadał mnie: 柯達理 Kē Dǎlǐ.

馬雷凱 Mǎ Léikǎi

馬雷凱 Mǎ Léikǎi w warstwie fonetycznej jest dobrym oddaniem brzmienia nazwiska „Malek”. Jednak warstwa fonetyczna jest drugorzędna w stosunku do znaczeń, jakie niesie ze sobą obraz każdego znaku.

馬 Mǎ, będąc ekwiwalentem nazwiska 名字 *míngzì*, oznacza po prostu konia. W znaku widać kształt konia, jego rozwidzoną grzywę, cztery kopyta, długi ogon. Jednak 馬 Mǎ jest jednym z najbardziej popularnych nazwisk chińskich, znajduje się na pięćdziesiątym drugim miejscu popularności, jest używane od ok. 2 500 lat¹⁵. 馬 Mǎ przybiera także znaczenia związane z kalendarzem chińskim: oznacza rok konia. W filozofii chińskiej 馬 *mǎ* koresponduje z trygramami 乾 *qián* z 易經 *Yìjīng*, czyli „Księgami Przemian”, gdzie oznacza Tworzącego Niebo: „Obraz: Niebo nad niebem: ruch pełen potęgi. Człowiek szlachetny staje się silny i niezwykły. Osąd: Tworzący przynosi najwyższe szczęście. Korzystna jest stałość [...]”¹⁶.

馬 Mǎ wzbudza także konotacje z tradycyjną medycyną chińską i odnosi się do spraw związanych z płucami, oddechem, a w alchemii – z metalem. 馬 Mǎ jest synonimem wielkości, giganta, zwłaszcza gdy mowa o roślinach czy zwierzętach. Także oznaczało niemiecką jednostkę monetarną – markę¹⁷.

Drugi znak w nazwie o. R. Malka to 雷 *léi*, które ma kilka znaczeń. Obraz znaku ukazuje niebo, deszcz, naszkicowane są spadające krople deszczu z nieba 雨 *yǔ*, a poniżej pole 田 *tián*. Jest to obraz życiodajnego deszczu spadającego na pole. Znaczenia tego znaku są następujące: błyskawica, grzmot, nagle, gwałtownie, szybko (o piorunie); a także: łąć (jak grzmot), w dawnym znaczeniu militarnym: bomby wybuchowe (w okryciu metalowym), mina, torpeda. Bliskim znakiem jest 罍 *léi* oznaczający pojemnik na wino dość dużej pojemności, ozdobiony motywami przedstawiającymi chmury i błyskawice. Innym bliskim

¹⁵ Zob. www.web.archive.org/web/20080404011926/www.geocities.com/Tokyo/3919/s052.html [dostęp: 5.04.2013].

¹⁶ Zob. c.text.org/book-of-changes/qian [dostęp: 5.04.2013].

¹⁷ *Le Grand Ricci numérique. Dictionnaire encyclopédique de la langue chinoise*, t. I, Paris 2010 (dalej: G.R.), nr 7550.

znakiem, tak samo realizowanym fonetycznie, jest 播 *léi*, oznaczający bicie, uderzanie, np. w bęben¹⁸.

Trzeci znak w nazwie 馬雷凱 *Mǎ Léikǎi* to 凱 *kǎi*, które znaczy: uroczysty, zwycięski. Składa się z 豈 (𡵓) *qǐ* – uroczystość, uroczyste danie, oraz z 几 *jǐ* – wielki stół albo taboret, będący prostą formą znaku 畿 oznaczającego terytorium wokół stolicy¹⁹. *Grand Ricci* wyjaśniając znaczenie 凱 podaje znak 愷: szczęśliwy, wesoły, pogodny; lekki, ciepły wiatr; dobry, wspaniałomyślny, dobroczynny; śpiew zwycięstwa, hymn triumfalny; zabijać, egzekwować²⁰.

Chińskie imię i nazwisko o. prof. Romana Malka 馬雷凱 *Mǎ Léikǎi* niesie ze sobą wszystkie powyżej przedstawione treści. Dodatkowo jest związane z nieprzytoczonymi tu znaczeniami używanymi w księgach klasycznych, przysłowiach, związkach frazeologicznych. Na podstawie zebranych znaczeń leksykalnych można ustalić, że 馬雷凱 *Mǎ Léikǎi* można przetłumaczyć jako Ma-Koń-Niebo-Tworzący + Błyskawica-Gwałtowny-Szybki + Uroczysty-Zwycięski-Wspaniałomyślny-Dobroczynny-Wesoły. Ograniczenie chińskich treści do jednego polskiego znaczenia jest zubożeniem, pozbawieniem sugestywności obrazowej poetyki znaku języka chińskiego. Czy np. nazwa: *Zwycięski Gwałtowny Koń* jest najlepszym oddaniem osobowości o. prof. Romana Malka? Czy może *Tworząca Dobroczynna Błyskawica*? Wszystkie te znaczenia w jakiś sposób charakteryzują bogactwo osobowości o. Romana, a każdy, kto go zna, z łatwością odnajdzie, jak dobrze harmonizują z nim treści związane z wspaniałomyślnością i siłą konia, i weselem, i gwałtownością błyskawicy, która szybko uderza, i ciepłym wiatrem...

柯達理 *Kē Dǎlǐ*

Aby nadać komuś imię, podobnie jak w semickiej kulturze biblijnej, trzeba poznać czyjaś osobowość, tzn. to „coś”, co pozwoli w chińskim imieniu zawrzeć pewną treść. Doświadczyłem tego ze strony o. Romana, gdy na pewnym etapie mojej sinologicznej przygody trudził się, aby wyszukać nazwę chińską dla mnie. Znalazł nazwę 柯達理 *Kē Dǎlǐ*. Początkowo forma 儒達理 *Rú Dǎlǐ* wydawała mu się bardziej odpowiednia. Obie formy w pierwszym znaku odnosiły się do nazwiska, które w moim przypadku jest dwuczłonowe: Klejnowski po mieczu (柯 *Kē*) i Różycki po kądzieli (儒 *Rú*). 儒 *Rú* oznaczałoby kon-

¹⁸ G.R., nr 6784.

¹⁹ R. Harbaugh, 中文字譜 [Zhōngwén zì pǔ]. *Chinese Characters. A Genealogy and Dictionary*, Yale 1998, s. 38.

²⁰ G.R., nr 5745.

fucjanistę, uczonego, człowieka wykształconego, literata, specjalistę od sztuki czy maga²¹. Jednak Romana Malka – sympatyka Mozi’ego, mniej pociągały konfucjańskie konotacje. Oficjalnymi argumentami przeważającymi za nazwiskiem 柯 Kē były: zgodność nazwiska po ojcu, łańcuch wymowy, większa popularność nazwiska 柯 Kē.

柯 Kē w obrazie znaku po lewej ma 木 mù – drzewo, a po prawej 可 kě – zgodne usta (口 kǒu – usta), westchnięcie przed przeszkodą²². Znak 柯 kē oznacza: pień lub gałąź drzewa, rękojeść siekiery, wzorzec, miarę, zasadę, miskę kubek, naczynie, maszt, statek, łódź, odnosi się także do kilku nazw geograficznych w Chinach²³. Jako nazwisko plasuje się na 164. miejscu popularności w Chinach.

Znak 達 dá ma o wiele więcej znaczeń utrwalonych już w starożytności. Sam obraz znaku po lewej stronie przedstawia drogę, postęp, postępować, iść, podążać, penetrować. Po prawej u góry ukazuje ziemię 土 tǔ, a poniżej jagnię, owcę 羊 yáng. Znak obrazuje ceremonial rozcinania w głąb owiec jako składnej ofiary, będący potem metaforą trafiania w sedno sprawy, dotarcia do celu, w głąb tajemnicy, przenikania. Dzisiejsze znaczenia są następujące: ruch, dotrzeć, osiągnąć, przenieść, wyrazić²⁴. *Grand Ricci* podaje wiele kolejnych znaczeń 達 dá²⁵: postępować na przód bez przeszkód, przebyć/przemierzyć sprawnie, rozprzestrzeniać, komunikować, osiągnąć, dojść do czegoś, rozkwitać (o roślinach), tryskać (o źródle), wychodzić z matczyngo łona, rodzić, przenikać umysłem, duchem, rozumieć, wiedzieć, znać. W tradycyjnej medycynie chińskiej 達 dá oznacza metodę terapeutyczną polegającą na usunięciu schorzenia poprzez wniknięcie w chorą tkankę i zmuszenie jej do wyjścia na zewnątrz. Dalsze znaczenia to: ujawniać, ukazywać (swe cnoty), rozlewać, rozprzestrzeniać, wyrażać, nauczać, czynić zrozumiałym, oznajmiać, ogłaszać, uniwersalny, powszechny, ogólny, szeroki, wszędzie, kompletnie, całkowicie, cały/wszystko bez wyjątku, ustanawiać, decydować. W filozofii chińskiej, w taoizmie 達 dá oznacza lekceważenie konwencji moralnych i społecznych, u niektórych taoistów oznaczało pewne zaniedbanie niektórych konwencjonalnych zachowań, aby lepiej dotrzeć do nieba. 達 dá oznacza także: odpowiedni, zgodny, rekomendacja, okno, skoczny, podskakujący, błąkać się, włóczyć.

²¹ G.R., nr 5615.

²² R. Harbaugh, 中文字譜 [Zhōngwén zì pǔ]. *Chinese Characters...*, dz. cyt., s. 27.

²³ G.R., nr 5983.

²⁴ R. Harbaugh, 中文字譜 [Zhōngwén zì pǔ]. *Chinese Characters...*, dz. cyt., s. 39.

²⁵ G.R., nr 10226.

Trzeci znak to 理 *lǐ*. Jest on mocno związany z filozofią starożytną i wyraża ideę wzorca, zasady, rozumności. Według Harbaugha 理 *lǐ* oznacza: tworzyć nefryt, teksturę, ziarno, rozum, logikę, zarządzać, administrować, sprawować władzę, aranżować, uznawać²⁶. Obraz znaku jest złożony z nefrytu/agatu 玉 *yù* oraz 里 *lǐ* (u góry pole, na dole ziemia) będącego jednostką miary odległości. Według *Grand Ricci'e-go* 里 *lǐ* przyjmuje następujące znaczenia²⁷: przecinać/rozcinać nefryt; włókna drewna, kamienia, naczynia ciała; dyrygować, regulować, organizować, aranżować, wydawać dyspozycje, leczyć; wprowadzać pokój, ustalać kolejność; pokój, porządek, korzystnie, dobrze; dyspozycje, artykuły, ustawy; rozum, rozumny, sensowny, zdroworozsądkowy; zasada, norma, prawda, zasady moralne.

W filozofii chińskiej 里 *lǐ* są to linie, które prowadzą, konstytuują i determinują jakości, cechy wszystkich bytów. Jest to principium, podstawa regulująca struktury wszystkich rzeczy istniejących (neokonfucjanizm), racja rzeczy, która determinuje i umożliwia ekspresję substancjalną tchnienia (氣 *qì*); oznacza także rozumować, czyli odnajdywać rozumne linie łączące albo i tworzące strukturę bytów i zdarzeń. W tradycyjnej medycynie chińskiej 里 *lǐ* oznacza intymne naturalne struktury (五理 *wǔ lǐ*), teksturę tkanki (skóry i błon wewnętrznych). Znaczą także: odrestaurować, przywrócić, dostosować, wprowadzić w naturalny ruch, obieg (w terapii). W buddyzmie 里 *lǐ* oznacza zasadę absolutną, porządek kosmiczny, najwyższą prawdę, takżeść. Inne znaczenia to: grać (muzykę), powtarzać (lekcję), zwracać na coś uwagę, rozumieć, rozróżniać, sędzia, nauki przyrodnicze (zwłaszcza fizyka).

Jak zatem oddać owo 柯達理 *Kē Dálǐ*? Jako *Łódź Wnikającą w Zasadę? Gałąź Przecinającą Nefryt? Wzorzec Przenikający Rozum? Maszt Ekspresji Tajemnicy?* Każde tłumaczenie będzie zubożeniem interpretacyjnym. Znaków chińskich nie czyta się tak jak liter, ale rozpoznaje się tak, jak twarze, z wieloma cechami, których nie można oddać w jednym wyrazie.

Na podstawie przytoczonych powyżej znaczeń trudno oddać w kilku słowach bogactwo znaczeniowe chińskich znaków 馬雷凱 *Mǎ Léikǎi* czy też *Kē Dálǐ*, które „skomponował” o. Roman Malek, aby mnie nazwać. Analiza ta jednak ukazuje nie tylko wiedzę sinologiczną, ale konieczne umiejętności poznania ludzi, ich cech osobowościowych, aby oddać je w nazwach. Umiejętność taka wymaga przede wszystkim człowieczeństwa zdolnego wczuć się w sytuację drugiego, wej-

²⁶ R. Harbaugh, 中文字譜 [Zhōngwén zì pǔ]. *Chinese Characters...*, dz. cyt., s. 111.

²⁷ G.R., nr 6868.

ście w głęboką przyjacielską relację, nawet w bardzo krótkim czasie. Wymaga bystrości umysłu, nieposkromionej odwagi i łagodności, czyli tego wszystkiego, co zawarte jest w nazwie 馬雷凱 Mǎ Léikǎi.

DARIUSZ KLEJNOWSKI-RÓŻYCKI 柯達理

Chińskie osobowe nazwy własne

Streszczenie

Tworzenie nazwisk i imion w języku chińskim kieruje się odmiennymi regułami niż na Zachodzie. Sama kategoria „imienia” i „nazwiska” jest pewną kalką zachodniej koncepcji nazw osobowych nakładaną na język chiński. Zarówno tworzenie imion (名字 *míngzì*), jak i nazwisk (姓氏 *xìngshì*) oraz pseudonimów (号 *hào*) ma swoją tradycję. Chińczycy używają ok. 200 nazwisk i nieskończonej liczby imion. W tworzeniu osobowych nazw własnych istotnym elementem jest obraz znaku, który niesie ze sobą treści określające nazywaną osobę, a nie jedynie fonetyka. „Konwertowanie” imion i nazwisk europejskich na chińskie za pomocą fonetyka prowadzić może do szeregu nieporozumień znaczeniowych. Obraz znaku często komunikuje treści związane z charakterem, wrażliwością, pragnieniami, osobowością. Zostało to ukazane na przykładzie nazw Romana Malka (馬雷凱 Mǎ Léikǎi) i Dariusza Klejnowskiego-Różyckiego (柯達理 Kē Dǎlǐ).

Słowa kluczowe: sinologia, chińskie imiona, nazwy osobowe, nazwy własne, teologia chińska, Monumenta Serica.

DARIUSZ KLEJNOWSKI-RÓŻYCKI 柯達理

Chinese Personal Names

Abstract

Creating names in Chinese is guided by rules different than in the West. The very category of a “name” and a “surname” is a kind of a carbon copy of the Western concept of personal names, applied to the Chinese. Both the formation of names (名字 *míngzì*) and surnames (姓氏 *xìngshì*) as well as nicknames (*hào* 号) has its own tradition. The Chinese use about 200 surnames and an infinite number of names. While creating personal names – the character image is an important element which carries the contents of defining a person called in a specific way, not only the phonetics. The “converting” of the European

names into Chinese, using phonetics, can lead to a series of misunderstandings in meaning. The character image often communicates content related to the nature, sensitivity, desires and person's personality. This has been shown on the example of Roman Malek (马雷凯 Mǎ Léikǎi) and Dariusz Klejnowski-Różycki (柯达理 Kē Dǎlǐ).

Key words: Sinology, Chinese names, personal names, proper nouns, Chinese theology, Monumenta Serica.